

جغرافیا و روابط انسانی، زمستان ۱۳۹۷، دوره ۱، شماره ۳

انقلاب اسلامی ایران و تاثیرگذاری آن بر جهان تشیع

بهروز خشت زر

کارشناسی ارشد جغرافیا و دفاع مقدس، کهگیلویه و بویراحمد، شهر سرفاریاب ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۲/۲۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۱/۳۰

چکیده

روشن است که با پیروزی انقلاب اسلامی ایران در سال ۱۳۵۷ و رخداد‌های پس از آن که بیشتر متأثر از پیروزی انقلاب بودند، تشیع به یکی از عوامل مهم و تاثیرگذار دنیای ژئوپلیتیک تبدیل شد. تشکیل یک حکومت شیعی با رهبری علمای دینی در کشوری بزرگ و با اکثریت شیعه، هرگز در گذشته روی نداده بود. به این ترتیب، انقلاب ایران کانون توجهی برای زنده کردن و رواج هویت دینی شیعیان و حتی در نگاهی کلی تر، هویت دینی مسلمانان پدید اور و تشیع و اسلام را در قلب حوادث و اخبار جهانی قرار داد. بی شک انقلاب اسلامی ایران یکی از مهمترین و برجسته ترین انقلاب های جهان در سده اخیر به شمار می رود. انقلاب یک جریان محدود و بسته نیست که صرفاً در بخشی از امور مدیریت کشور، تحولی ایجاد کرده باشد بلکه یک تحول بنیادین همه جانبه است. تا زمانی که تمام جنبه های یک تحول بنیادین شکل نگیرد، هرگز انقلابی روی نمی دهد. انقلاب اسلامی نیز از این قاعده مستثنی نیست؛ یعنی در جریان انقلاب، تمامی ارکان اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی حاکم بر رژیم گذشته، دچار دگرگونی ریشه ای شده است. اسلام محور اصلی انقلاب اسلامی ایران بوده و مکتب تشیع با محتوای غنی و ارزشمندش، پشتوانه اساسی عقیده و هدف این انقلاب به شمار می رود. در جریان این مقاله ابتدا برای روشن شدن بحث، مفاهیمی چون انقلاب، اسلام، انقلاب اسلامی و شیعه به عنوان کلیدی ترین واژه های متن، توضیح داده شده و در ادامه به تحلیل عملکرد تشیع در انقلاب اسلامی و بلعکس انقلاب اسلامی بر تشیع پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: انقلاب اسلامی، جمهوری اسلامی ایران، امام خمینی (ره)، جهان تشیع و بیداری اسلامی

بیان مسئله

تا پیش از انقلاب اسلامی، دین اسلام تنها یک دین فاقد کارکردهای سیاسی محسوب می شد، اما انقلاب ایران جنبه های بالقوه ی سیاسی آن را بالفعل ساخت و تفکر شیعی با انسجام ساختاری در ایران نشان داد که توانایی به ظهور رساندن یکی از بزرگترین انقلاب های تاریخ را دارد. این توانایی باعث شد که بسیاری از نهضت های رهایی بخش و جنبش ها توجه خود را به ایران و اسلام معطوف کنند. به این ترتیب نقش حساس اسلام در صحنه ی سیاست بین المللی باعث شد که ژئوپلیتیک کشورهای که تمام یا اکثریت جمعیت آنها مسلمان بودند، در نگرشی مجدد ارزیابی شود. این امر در جایی اهمیت خاص می یافت که پیوستگی جغرافیایی و جایگاه خاص و ویژه ی این حیطه از جهان به لحاظ دسترسی به عظیم ترین منابع نفتی خود نمایی می کرد و پدیده ای به نام جهان اسلام را مطرح می ساخت. (فولر و رند رحیم، ۱۳۷۸) در این چهارچوب، موقعیت حساس ژئوپلیتیک جهان اسلام و جمعیت بیش از یک میلیارد و ششصد نفری مسلمانان در جهان، صاحب نظران و سیاست مداران غرب را وادار ساخته تا در حوزه ی ژئوپلیتیک و از نظر ژئوکالچر به اسلام، به ویژه عنصر تشیع بپردازند.

ماهیت انقلاب عظیم اسلامی ایران و روند مبارزه ی مردم مسلمان از ابتدا تا پیروزی که در شعار های قاطع و کوبنده ی همه ی قشرهای مردم تبلور می یافت این خواست اساسی را مشخص کرده و اکنون در طلیعه ی این پیروزی بزرگ ملت ما با تمام وجود نیل به آن را می طلبد.

ویژگی بنیادی این انقلاب نسبت به دیگر نهضت های ایران در سده ی اخیر مکتبی و اسلامی بودن آن است، ملت مسلمان ایران پس از گذر از نهضت ضد استبدادی مشروطه و نهضت ضد استعماری ملی شدن نفت به این تجربه ی گرانبار دست یافت که علت اساسی و مشخص عدم موفقیت این نهضت ها مکتبی نبودن مبارزات بوده است. گرچه در نهضت های اخیر خط فکری اسلامی و رهبری روحانیت مبارز سهم اصلی و اساسی را بر عهده داشت ولی به دلیل دور شدن از این مبارزات از مواضع اصیل اسلامی، جنبش ها به سرعت به رکورد کشانده شد از اینجا وجدان بیدار ملت به رهبری مرجع عالیقدر تقلید حضرت ایت الله العظمی امام خمینی ضرورت پیگیری خط نهضت اصیل مکتبی و اسلامی را دریافت و این بار روحانیت مبارز کشور که همواره در صف مقدم نهضت های مردمی بوده و نویسندگان و روشنفکران متعهد با رهبری ایشان تحریک نوینی یافت. (منصور، ۱۳۹۴: صص ۱۱-۱۲)

با پیروزی انقلاب اسلامی، تشیع برای اولین بار در تاریخ ایران به ساختار حکومتی و نهادمند تبدیل شد. گفتمان مسلط ارمانگرایی اوایل انقلاب اسلامی که متأثر از "اوزه های شیعی بود، نظام بین الملل را نظام عادلانه نمی دانست و در همین راستا به تقابل با آن پرداخت. مثلاً ارمانگرایان شیعی در اوایل انقلاب به جای تحکیم دستاوردهای انقلاب در داخل به صدور آن به دیگر کشورها می اندیشیدند. آنان ضمن تقسیم جهان به دو بخش دارالکفر و دارالاسلام بر این باور بودند که دارالاسلام بر این باور بودند که دارالاسلام باید متمم توان خود را بکار گیرد تا بر تمامی جهان سیطره یابد و از طریق ایجاد انقلاب مستمر در بلاد اسلامی و مبارزه با سران کفر، حکومت جهانی اسلام را تشکیل دهد. (دهقانی فیروز آبادی، ۱۳۸۴: ص ۹۲)

انقلاب اسلامی ایران مهمترین جنبش اسلامی معاصر است که نماد و مظهر اسلام گرایی در عصر حاضر به شمار می آید؛ این انقلاب حرکتی بود که به جهت ویژگی های خاص و منحصر به فرد خود، تعجب و شگفتی تمام اندیشمندان غربی و شرقی را برانگیخت و به تعبیری وجدانهای غربی را در دو بعد (دولتی و مردمی) تکان داد و به صورت معمایی برای تحلیلگران سیاسی و اجتماعی جلوه گر شد. ویژگی های خاص انقلاب اسلامی باعث شد که این حرکت مورد توجه فراوان اندیشمندان غرب و شرق قرار گیرد و همه سعی در تبیین و تحلیل آن داشته باشند. لذا هر کدام به نوعی این حرکت را تحلیل کردند. اما این تحلیل ها بسیار مختلف و متنوع و گاه متناقض می نماید. آنچه این نظریه پردازان را دچار مشکل کرده و موجبات تناقض را در این نظریه ها فراهم آورده این است که بر اساس تعاریف و کلیشه های موجود غربی، امام خمینی (ره) در عین این که یک عالم کاملاً سنتی بود، در اوج دوران مدرن و حاکمیت مدرنیته، انقلابی به راه می اندازد که در عمل حرکتی فرا مدرن است.

اندیشمندان غربی با حرکتی روبرو هستند که از طرفی نام آن را جز انقلاب نمی توان گذاشت، و نام انقلاب هم همواره تداعی گر نوعی پیشرفت و ترقی است - انقلاب در ادبیات غرب یعنی دگرگونی در راستای پیشرفت و ترقی - از طرف دیگر در متن این حرکت با پدیده ای به نام مذهب روبرو می شوند که نماد جمود و تحجر و عقب ماندگی و مانع ترقی و پیشرفت است. به عبارتی دیگر موج اعتراض های مذهبی برای مبارزه و مخالفت با شاه به انگاره هایی استناد می کند که به سیزده سده پیش باز می گردند و در عین حال خواسته هایی در زمینه عدالت اجتماعی و... مطرح می کند که به نظر می رسد در راستای اندیشه یا کنش ترقی خواهانه حرکت می کنند. امام خمینی (ره) در اوج ناباوری تحلیل گران بین المللی با عقاید مذهبی که غرب آن ها را کهنه و قرون وسطایی می دانست جهان را تکان داد.

از طرف دیگر هنگامی که این انقلاب برخاسته از دل مذهب تشیع به پیروزی رسید، پتانسیل انقلابی اش فروکش نکرد و به جهت دهی جنبش های شیعی پرداخت. در این مقاله سعی شده است تا تاثیرات جهانی انقلاب اسلامی را بر روی جوامع شیعه مورد بررسی و تحقیق قرار گیرد. (حسن زاده و نظری، ۱۳۹۴ صص ۱-۲)

اهداف پژوهش

هدف کلی:

تبیین نقش انقلاب اسلامی ایران و تاثیرات آن بر جهان تشیع

هدف جزئی

بیان چگونگی تاثیر پذیری شیعیان جهان از انقلاب اسلامی ایران

روش تحقیق

این مطالعه تحلیلی - توصیفی می باشد که هدف از آن بررسی نقش انقلاب اسلامی ایران و تاثیر گذاری آن بر جهان تشیع می باشد.

به طور کلی اطلاعات مورد نیاز برای انجام پژوهش از دو روش جمع آوری می شود:

الف- روش کتابخانه ای: در این روش برای جمع آوری اطلاعات مربوط به ادبیات موضوع و پیشینه ی تحقیق از کتاب ها، پایان نامه ها، مقالات و پایگاه های اطلاعاتی استفاده می شود.

ب- روش میدانی: در این روش با طراحی پرسشنامه و توزیع آن بین نمونه ی آماری، اطلاعات مورد نیاز بوسیله پرسشنامه جمع آوری می شود.

در پژوهش های توصیفی عموماً از روش های مطالعه کتابخانه ای و بررسی متون و محتوای مطالب و نیز روش های میدانی نظیر پرسشنامه، مصاحبه و مشاهده استفاده می شود. به طور کلی پژوهش های توصیفی را می توان به سه گروه پیمایشی یا زمینه یاب، ژرفانگر و تحلیل محتوا تقسیم کرد. پژوهش توصیفی - پیمایشی به مطالعه ویژگی ها و صفات افراد جامعه می پردازد و وضعیت فعلی جامعه آماری را در قالب چند صفت یا متغیر مورد بررسی قرار می دهد (حافظ نیا ۱۳۸۴، ۱۲۰).

در این پژوهش از روش کتابخانه‌ای و اسنادی برای جمع‌آوری اطلاعات، مبانی نظری تحقیق و ... استفاده شده است.

ادبیات نظری پژوهش

مفهوم‌شناسی انقلاب اسلامی ایران

پرداختن به هر موضوع و مسئله علمی نیازمند تعریف واژگان و کلمات کلیدی آن است. در این گفتار برآنیم تا به مفهوم‌شناسی "انقلاب"، "اسلام" و "انقلاب اسلامی" بپردازیم و تعاریف مطرح شده را مبنای مباحث‌اتی قرار دهیم.

الف- مفهوم‌شناسی انقلاب

مفهوم انقلاب: در لغت به معنای دگرگونی، برگشتن، تغییر و تحول می‌باشد و در اصطلاح به "تغییر بنیادین جامعه توسط مردم به صورت سریع همراه با درگیری" گفته می‌شود.

استاد شهید مطهری انقلاب را این‌گونه تعریف می‌کند: انقلاب عبارت است از طغیان و عصیان مردم یک ناحیه یا سرزمین علیه نظم حاکم موجود برای ایجاد نظم مطلوب. (مطهری، ۱۳۶۸، ص ۲۹)

ب- مفهوم‌شناسی اسلام

پس از تعریف واژه "انقلاب" برای دانستن مفهوم "انقلاب اسلامی" ناگزیریم "دین اسلام" را تعریف کنیم، اما نخست از مفهوم "دین" آغاز می‌کنیم.

معنای لغوی "دین" انقیاد، خضوع، پیروی، اطاعت و جزاست. (جوادی املی، ۱۳۷۳، ص ۱۱۱) و در مفهوم اصطلاحی نیز برنامه زندگی؛ برنامه‌ای که عقاید، اخلاق و قوانین پرورش انسان‌ها و اداره جامعه انسانی را در بر می‌گیرد، که به تعبیر علامه طباطبایی، دین در اصطلاح قرآن همان روش زندگی است. (طباطبایی، آموزش دین، ص ۷) بنابراین دین به مفهوم روش و برنامه زندگی انواعی دارد که در یک تقسیم‌بندی کلی آن را به حق و باطل تقسیم می‌نماییم.

لذا قرآن واژه "دین" را در مورد بت پرستی و فرعون پرستی نیز بکار برده است، انجا که خداوند به پیامبر اعظم (ص) دستور می دهد که ضمن قطع رابطه با بت پرستان بدان ها بگوید: "لکم دینکم ولی دین" دین شما برای خودتان و دین من برای خودم. (کافرون، ۱۰۹، ۶)

و سخن فرعون به پیروانش این است که: "انی اخاف ان یبدل دینکم" فرعون گفت: من ترس ان دارم که موسی دین شما را عوض نماید. (غافر، ۴۰، ۲۶)

بدین رو، خداوند تبارک و تعالی، تنها یک "دین" را حق اعلام می کند؛

"ان الدین عند الله الاسلام".

به درستی که دین در نزد خداوند اسلام است. (ال عمران، ۳، ۱۹)

"و من یتبع غیر الاسلام دینا فلن یقبل منه و هو فی الاخره من الخاسرین"

هرکس جز دین اسلام دینی بپذیرد، هرگز از وی پذیرفته نمی شود و در آخرت از زیانکاران است. (ال عمران، ۳، ۸۵)

خلاصه کلام اینکه "دین اسلام" برنامه زندگی از جانب خداوند است؛ همانگونه که شیطان پرستی و گاو پرستی و حتی مکاتبی همانند مارکسیسم و لیبرال دموکراسی برنامه زندگی از جانب شیطان، هواهای نفسانی و بشر است که باطل قلمداد می گردد.

(ج) - مفهوم شناسی انقلاب اسلامی

اینک پس از تعاریف دو واژه انقلاب و اسلام به تبیین مفهوم انقلاب اسلامی می پردازیم.

استاد شهید مطهری می فرماید: "انقلاب اسلامی یعنی راهی که هدف ان اسلام و ارزش های اسلامی است و انقلاب و مبارزه صرفا برای برقراری ارزش های اسلامی انجام می گیرد". (مطهری، پیروان انقلاب اسلامی، ص ۵۷) همچنین ایشان در مفهوم انقلاب از سه عنصر ماهیت، راه و هدف اسبامی یاد می کند. (همان، ص ۱۴۵)

با توجه به تعاریف انقلاب و اسلام، نگارنده انقلاب اسلامی را این گونه تعریف می کند: "تغییر بنیادین جامعه توسط مردم با هدایت رهبران الهی، بر اساس ارزش های اسلام برای تحقق قوانین و ارزش های اسلامی." بر این بنیاد، بعثت پیامبر اعظم (ص) نیز انقلاب اسلامی بود.

مفهوم شیعه

علامه طباطبایی در تعریف شیعه آورده است: "شیعه که در اصل لغت به معنای پیرو می باشد، در معارف اسلام، پیرو مکتب اهل بیت می باشند" (فاضلی نیا، ۱۳۷۴، ص ۲۳) به بیانی دیگر، "شیعه نام عمومی تمامی فرقه هایی است که قائل به امامت و خلافت بلافصل حضرت علی(ع) پس از پیامبر(ص) هستند و اعتقاد دارند، امامت از اولاد ایشان، خارج نمی شود. تمام فرقه های شیعی معتقد به وجوب تعیین و تنصیب امام از جانب خدا و پیامبر(ص) بوده و انبیاء و امامان معصوم(علیهم السلام) را از گناه مبرا و معصوم می دانند. (فاضلی نیا، ۱۳۸۶، ص ۲۳)"

برخی از ویژگی های شیعه

مذهب شیعه با توجه به اندیشه، آموزه ها و اعتقادات خود ضمن دعوت از دیگران برای آرامش، همزیستی و صلح، همواره با نظام سلطه و استعمار مبارزه کرده است. در نتیجه این افتخار جاودانه شیعه که در عین ظلم ستیزی و روحیه جهادی، همواره با اشتغالگری مخالف بوده و صلح طلبی و حمایت از مظلومین و مستضعفین را از ارمانهای خود می داند انرا از دیگران متمایز می نماید. مذهب شیعه به دلیل اینکه فرهنگ عاشورایی و شهادت را اوج کمال خود می داند همواره به مبارزات علیه ظلم به عنوان منفعت اخروی می نگرد و جهاد و امر به معروف را از مبانی دینی خود می شمارد و الگوی این مبارزه را کربلا و عاشورای حسینی می داند. شیعه مبتنی بر آیات قرآن در توصیف قیام خود علیه ظلم و برپایی عدالت، نجات دنیوی و فوز اخروی را در سایه جهاد و شهادت می پندارد که در چهارچوب ارزش های دینی مهار نموده و مژده سعادت اخروی و بهشت جاودان را در پی دارد، بنابراین مذهب شیعه بر سه رکن عقلانیت، معنویت و عدالت استوار است و جهان اسلام و بشریت را با توجه به این ارکان برای نجات دنیوی و اخروی توصیه و دعوت می کند.

وقوع انقلاب اسلامی ایران موثر ژئوپلیتیک منطقه را متحول ساخت و به طوری که ایدئولوژی شیعه و مفاهیم و آموزه های انقلابی آن علاوه بر ایجاد چالش ایدئولوژی علیه امپریالیسم غربی به عنوان عامل ژئوپلیتیک نیز نظر بسیاری از صاحب نظران غربی را متوجه خود ساخته است. عنصر تشیع در انقلاب اسلامی و دیگر جشن ها شیعی منطقه، سایر عوامل ثابت و متغیر ژئوپلیتیک منطقه را مهمتر نمود. در واقع آنچه مایه نگرانی غرب از انقلاب اسلامی است فکر جدید و مناسبات انسانی و معنوی جدیدی است که انقلاب اسلامی مطرح کرده است که این تفکر ارتباط مستقیمی با اسلام سیاسی شیعی دارد (شفیعی فر، ۱۳۷۸: ص ۳۲۶). اسلام شیعی با داشتن مجموعه ای از ایده ها و نگرش های اعتقادی ارائه دهنده یک ایدئولوژی اسلامی برای تعالی انسان و

حرکت او به سوی کمال حقیقی است. این سعادت و کمال بر خلاف وعده ایدئولوژی های مادی نمی تواند صرفا اهداف دنیوی و مادی گروهی را در بر گیرد بلکه مبتنی بر اهداف دینی و اخروی تمام جامعه بشری است (امرای، ۱۳۸۵:ص ۱۷۳). بر این اساس، عوامل فرهنگی و اعتقادی به عنوان مولفه های مهم ژئوپلیتیک محسوب شده و توجه جنبش های آزادی بخش و نخبگان اسلامی به نقش اسلام در صحنه سیاسی باعث شده است که ژئوپلیتیک کشورهای که از جمعیت با اکثریت مسلمانان برخوردار بودند اهمیت یابد.

تشیع ایرانیان

اکثریت مردم ایران از زمان صفویه به بعد شیعه شدند. البته در این جهت نمی توان تردید کرد که ایران از هر نقطه ی دیگر برای بذر تشیع زمین مناسبتری بوده است. تشیع به اندازه ای که در ایران تدریجا نفوذ کرد در جای دیگر نفوذ نکرد و هرچه زمان گذشته است آمادگی ایران برای تشیع بیشتر شده است. و اگر چنین ریشه ای در روح ایرانی نمی بود، صفویه موفق نمی شدند که با در دست گرفتن حکومت، ایران را شیعه و پیرو اهل بیت نمایند.

حقیقت این است که علت تشیع ایرانیان و علت مسلمان شدنشان یک چیز است: ایرانی روح خود را با اسلام سازگار دید و گم گشته ی خویش را در اسلام یافت. مردم ایران که طبعاً مردمی باهوش بودند و بعلاوه سابقه ی فرهنگ و تمدن داشتند، بیش از هر ملت دیگر نسبت به اسلام شیفتگی نشان دادند و به آن خدمت کردند.

مردم ایران بیش از هر ملت دیگر به روح و معنی اسلام توجه داشتند. به همین دلیل، توجه ایرانیان به خاندان رسالت از هر ملت دیگر بیشتر بود و تشیع در میان ایرانیان نفوذ بیشتری یافت؛ یعنی ایرانیان روح اسلام و معنی اسلام را در نزد خاندان رسالت یافتند، فقط خاندان رسالت بودند که پاسخگوی پرسشها و نیازهای واقعی روح ایرانیان بودند.

آن چیزی که بیش از هر چیز دیگر روح تشنه ی ایرانی را به سوی اسلام می کشید، عدل و مساوات اسلامی بود. ایرانی قرنهای از این نظر محرومیت کشیده بود و انتظار چنین چیزی را داشت. ایرانیان می دیدند دسته ای که بدون هیچ گونه تعصبی عدل و مساوات اسلامی را اجرا می کنند و نسبت به آنها بی نهایت حساسیت دارند، خاندان رسالت اند. خاندان رسالت پناهگاه عدل اسلامی، مخصوصاً از نظر مسلمانان غیر عرب بودند. (مطهری، ۱۳۹۰، صص ۱۲۰-۱۲۱)

گسترده گی جغرافیایی شیعه

گسترده‌گی جغرافیایی - ژئوپلیتیکی مذهب شیعه در میان کشورهای خاورمیانه به عنوان یک موقعیت استراتژیکی و تقویت کننده ی روابط مستحکم، برای پیروان این مذهب به حساب می آید.

امروزه مذهب شیعه در بیش از ۱۶ کشور به طور رسمی دارای پیروانی می باشد. در کشورهای اذربایجان، بحرین بیش از ۷۵ درصد و در ایران ۹۰ درصد مردم آنها، پیرو مذهب تشیع هستند. علاوه بر کشورهای که به عنوان کانون سنتی شیعیان به شمار می آید؛ در اروپا، کشور المان بیش از ۶۰۰ هزار نفر علوی های ترک تبار را در خود جای داده است؛ در کشور انگلستان حدود یکصد هزار نفر از شیعیان که از شبه قاره (هند - پاکستان) به آن کشور مهاجرت کرده اند زندگی می کنند. در فرانسه حدود ۱۰۰ هزار نفر از شیعیان ایرانی تبار و ترک تبار زندگی می کنند. در رئونیون و جزایر کاراییپ چندین هزار شیعه وجود دارد. در افریقا در کشورهای مانند تانزانیا، کنیا، سنگال و ساحل عاج جوامع شیعی هند تبار و لبنانی تبار زندگی می کنند. در امریکای شمالی و جنوبی، شیعیانی با تبار ایرانی و لبنانی که بیش از یک میلیون نفر می باشند نیز زندگی می کنند. (توال، ۱۳۸۰: ۱۴۷-۱۴۶)

در حال حاضر جمعیت مسلمانان جهان به بیش از یک میلیارد و ششصد میلیون نفر رسیده است و بر اساس اماراتی که از منابع مختلف ارائه شده است شیعیان حداقل ۲۰ درصد این جمعیت یعنی بیش از سیصد و بیست میلیون نفر را تشکیل داده اند.

جمعیت بسیار قابل توجهی از شیعیان، در کشور ایران و کشورهای عربی همانند عراق، عربستان سعودی، یمن، بحرین و لبنان زندگی می کنند و برخی از این کشورها اکثریت جمعیت را تشکیل می دهند. در مورد کشورهای غیر ایرانی و غیر عربی هم می توان نمونه هایی متعددی را نشان داد که از سابقه بسیار قدیمی برخوردار است. در شبه قاره هند تشیع از دیرباز حضور داشته است و بنابراین می توان گفت که تشیع گرچه در ایران سابقه حکومتی چند صد ساله دارد ولی تشیع مخصوص ایرانیان نیست و در بیشتر کشورهای اسلامی و در میان بیشتر قومیت ها و ملیت های مختلف تشیع ریشه دوانیده است.

دلایل "اسلامی" بودن انقلاب ایران

بی گمان برای بررسی هر انقلاب، شاخصه هایی وجود دارد. در اینجا برای بررسی ماهیت اسلامی انقلاب ایران، به چند نمونه از مهمترین آنها می پردازیم تا اسلامی بودن انقلاب ایران به اثبات رسد:

۱- پایگاه انقلاب، مساجد

۲- رهبر انقلاب، حضرت امام خمینی (قدس سره)

۳- افراد انقلاب، مردم مسلمان

۴- شعار انقلاب، واژه ها و مضامین اسلامی

۵- هدف انقلاب، تاسیس حکومت اسلامی

۶- الگوی انقلاب، عاشورای امام حسین (ع)

۷- اوج گیری انقلاب، ایام و ماه های مذهبی (مانند محرم، صفر و رمضان)

۸- قانون انقلاب، قانون اساسی بر مبنای قوانین اسلامی.

انقلاب اسلامی ایران از پایگاهی به نام مسجد - که مهمترین نهاد اسلامی است - شروع و سازماندهی شد. (شریف پور، مسجد و انقلاب اسلامی) و رهبری آن را نیز امام خمینی (قدس سره) در مقام رهبری مذهبی و مرجع تقلید بر عهده داشت. (شیخ فرشی، تحلیلی بر نقش سیاسی عالمان شیعی در پیدایش انقلاب اسلامی). در پی آن، مردم از تمامی قشرها با اعتقاد به اسلام و ارزش های مذهبی و با شعارهایی همچون الله اکبر و استقلال آزادی، جمهوری اسلامی برای سرنگونی نظام طاغوتی و ظالمانه شاهنشاهی و برقراری نظام اسلامی و الگوگیری از نهضت عاشورای حسینی و فرهنگ شهادت و ایثار و مبارزه، انقلاب خود را به ثمر نشانند.

تاثیر جهانی انقلاب اسلامی ایران

"پیروزی انقلاب اسلامی به رهبری امام خمینی (ره) و همت والای ملت قهرمان، بازتاب های فراکشوری بین المللی از خود به جا گذاشت و در واقع جامعه بین المللی را متاثر داشت. موضع انقلاب اسلامی در روابط با ابر قدرت های دوره سرد و نفی سلطه آن ها و پرهیز از فرو رفتن در قالب یکی از ادوگاه های کلاسیک، باعث ورود نیروی سومی در صحنه روابط بین المللی گردد. نیرویی که از پتانسیل بالا برای تحول افرینی برخوردار بود و بر عکس نیروهای سوم نظیر جنبش غیرمتعهدها، کنفرانس اسلامی، اتحادیه های منطقه ای و ... نیروی جدید با پتانسیل بالا و موضعی تهاجمی نسبت به نظام موجود وارد عرصه بین المللی گردید" (حافظ نیا، ۱۳۷۸:

ص ۳۴)

این نیرو علی رغم قرار داشتن در شرایط ناتوازی قدرت نسبت به دو ابر قدرت سنتی یعنی آمریکا و شوروی، توانست روابط بین‌المللی را تحت الشعاع قرار داده و روابط متقابل و یا یکسویه موجود را در اردوگاه هایدوگانه را دچار تزلزل نماید و دولت‌های متمایل به اتخاذ مواضع مستقل‌تر را وادار به جدایی از اردوگاه‌ها کند و روحیه اعتراض نسبت به نظام سلطه دو قطبی را در آن‌ها تقویت کند. (فوکو، ۱۳۷۹: ص ۸)

انقلاب اسلامی ایران ماهیت و رسالتی فراملی دارد. انقلاب فراملی برخلاف انقلاب ملی، دارای اهداف و ارمان‌هایی است که فراتر از مرزهای جغرافیایی ایران می‌رود. آمل و آماجیکه معطوف به انسان‌ها و ملت‌های دیگر در جوامع دور و نزدیک است. از این رو، انقلاب اسلام‌فراتر از تغییر و تحول ساختاری و هنجاری در جامعه و ملت ایران درصدد ایجاد تغییرات و تحولات بنیادی در دیگر جوامع و ملت‌ها بر اساس نظم سیاسی - اجتماعی اسلامی است. (دهقانی فیروزآبادی، ۱۳۸۹: ص ۱۳۱)

از جمله ویژگی‌های تاثیرگذار انقلاب اسلامی برای غرب و حتی جهان اسلام، احیای افکار و اندیشه‌های اسلامی در سراسر جهان بود. تلاش و برنامه‌های غرب تا آن روز صرف این شده بود تا ریشه‌های اسلام در جوامع مختلف خشکانده شده و مفاهیم و آموزه‌های آن تقلیل یابد. بر همین اساس دایما بر این نکته تاکید می‌شد که باید اسلام را صفحات تاریخ جستجو نمود چرا که دیگر اثر آن در جوامع باقی نمانده است. البته در این راه تلاش‌های آنتورک نهایت بهره‌وری را در راستای حذف اسلام از جوامع برای غرب ارائه نمود و تمام امیدها را برای بازگشت اسلام از میان برده بود.

مهم‌ترین تاثیر انقلاب اسلامی بر احیای ارزش‌ها و آگاهی‌های اسلامی، القای تفکر اسلام سیاسی بود. اسلامی که به زعم بسیاری در صفحات کهن تاریخ فوت شده و از اذهان رخت بر بسته بود، اینک با هسته‌ای قدرتمند و امواجی فراتر از مرزهای ملی بازگشته و به جریان افتاده بود. "در واقع پیروزی انقلاب اسلامی نشان داد که ادیان بویژه دین اسلام با گذشت زمان و توسعه مدرنیسیون نه تنها به پایان راه نرسیده است بلکه مجدداً به عنوان مهم‌ترین راه نجات بشریت از ظلم و بیدادگری لحيای شده و دنیای مادی گرای معنویت‌گریز را متوقف ساخته و دریچه‌ای از معنویات و اعتقادات مذهبی را در راستای رستگاری و رهایی بشریت از قید قدرت‌های استعمارگر گشوده است." (محمدی، ۱۳۷۷: ص ۱۳)

تأثیرات منطقه‌ای انقلاب اسلامی ایران

در محیط پس از جنگ سرد، ایران به صورت یک قدرت منطقه ای پدیدار شد و در حالی که از لحاظ ژئو راهبردی اهمیت خود را افزایش داد، در دو منطقه بزرگتر یعنی خاورمیانه و آسیای مرکزی و قفقاز نفوذ خود را بیشتر کرد. در هر منطقه، سیاست های ایران مشخص کننده نیازهای اقتصادی و امنیتی ایران بود و به همین دلیل سیاست های ایران گاه در بخش دو جانبه با کشورهای مناطق موصوف به سیاست های چند جانبه ایران در همان مناطق همپوشانی داشت. (عمید زنجانی، ۱۳۷۷: ص ۲۵)

عامل موقعیتی تعیین کننده تاثیرگذاری خارجی انقلاب اسلامی، ناشی از موقعیت و جایگاه منطقه استراتژیک خلیج فارس است. اهمیت و منزلت استراتژیک خلیج فارس و خاورمیانه، بویژه تاثیرگذار انقلاب اسلامی ایران بر نظام بین الملل را افزایش می دهد؛ زیرا منطقه خلیج فارس مهمترین منبع انرژی و تامین کننده اصلی نیازهای جهان صنعتی نقش انکارناپذیری در نظام بین الملل و سیاست جهانی ایف می کند. جایگاه کانونی خاورمیانه و خلیج فارس در نظام بین الملل پس از ۱۱ سپتامبر بر اثر تاش امریکا برای اعمال هژمونی جهانی از طریق تثبیت هژمونی منطقه ای، ارزش استراتژیک این دو منطقه در روابط بین الملل بیش از پیش ارتقا یافته است، بنابراین بر اثر تداخل محیط امنیتی خاورمیانه و نظام بین الملل، تاثیرگذاری انقلاب اسلامی بر این زیر سیستم منطقه ای به طور مستقیم، روابط بین الملل را نیز تحت تاثیر قرار می دهد. (محمدی، ۱۳۷۸: ص ۱۸)

محیط پیرامونی ایران نقش بسزایی در تاثیرگذاری انقلاب اسلامی بر دیگر جوامع دارد. تجانس و تقارب ملت های منطقه در کنار مجاورت جغرافیایی، اشاعه و سرایت طبیعی انقلاب اسلامی در سطح منطقه ای را تسریع و تسهیل می کند؛ به گونه ای که حداقل این عامل باعث شده است بر اثر مکان تاثیرپذیری ملت های همسایه و منطقه از انقلاب اسلامی ایران، حکومت ها برای جلوگیری از نفوذ آن به اتخاذ سیاست ها و اقدامات پیشگیرانه و بازدارنده دست بزنند. (دهقانی فیروز آبادی، ۱۳۷۸: ص ۱۴)

شیعیان در کشورهای حاشیه خلیج فارس که تحت حاکمیت امرای سنی بودند در حالی که اقلیت جمعیت ان شیخ نشینان را تشکیل می دادند با احساس قدرت و غرور در صدد کسب هویت مجدد، قدرت و اجرای اعمال مذهبی بوده و عدم رضایت خود را نسبت به احکام ارتجاعی بروز دادند. گروه های شیعه و سنی از مصر همچون اخوان المسلمین و جهاد اسلامی تا جنبش مسلمانان مجاهد و حزب سلمانانه اسلامی در مالزی، الهامات زیادی از انقلاب اسلامی گرفتند.

تاثیر انقلاب اسلامی بر مشارکت سیاسی شیعیان

این انقلاب بر مسلمانانی که پیرو مکتب اهل بیت بودند یعنی بر شیعیان جهان تاثیر فوق العاده ای داشت و جایگاه شیعیان جهان را از حاشیه و پیرامون به مرکز ثقل تحولات جهان اسلام منتقل نمود. شیعیانی که در طول چندین قرن نه تنها همواره در اقلیت بوده و آماج حملات شدید تبلیغاتی بویژه توسط حکام و خلفای بلاد اسلامی قرار می گرفتند و الزاما با تکیه بر اصل تقیه حتی از بروز افکار و اندیشه های خود هراس داشتند با این پیروزی جانی دوباره گرفته و در صف اول مبارزه با امپریالیسم و استکبار قرار گرفتند.

"شرق شناسان و اسلام شناسان غربی که تا این زمان توجه چندانی به مکتب تشیع نداشته و اسلام را از دریچه اکثریت می دیدند و مطالعات و تحقیقات خود را بیشتر بر پایه شناخت اسلام از دیدگاه اهل سنت و جماعت قرار داده بودند، ناگهان متوجه این غفلت بزرگ خود گردیده و اساس کردند که از نظر شناخت مکتب تشیع در تاریکی و ابهام شدیدی به سر می برند و در همین راستا بود که مسیر تحقیقات خود را تغییر داده و با تشکیل کنفرانس ها و سمینارهای مختلف و متعدد و انتشار مقالات و کتب گوناگون در جهت شناخت بهتر این مکتب تلاش وسیعی را آغاز کردند." (vanes-2000:167)

بعضی جنبش های اسلامی و انقلابی مانند حزب الله و مجلس اعلای انقلاب اسلامی عراق و حتی جهاد اسلامی و حماس را باید معلول پیروزی انقلاب اسلامی در ایران دانست. نقش افرینی این جنبش ها بویژه حزب الله و حماس در عرصه خاورمیانه حاکی از تاثیر و پیامدهای استراتژیک انقلاب اسلامی در عرصه منطقه ای است. در بعد فراملی نیز انقلاب اسلامی ایران به فعال سازی نهادهای اسلامی بویژه سازمان کنفرانس اسلامی به منظور دفاع از منافع جهان اسلام کمک شایان توجهی کرده است. (دهقانی فیروز آبادی، ۱۳۸۷: ۲۰) حتی می توان به جرات ادعا کرد که شناخت اسلام از دید غیر مسلمانان که قبلا معطوف به شناخت تعالیم اسلامی با تعبیر اهل سنت و جماعت بود تحول اساسی پیدا کرده و گرایش به درک اسلام از دیدگاه مکتب تشیع بیشتر گردید.

پیروزی انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی (ره) سراغاز تحولات نویی در جهان اسلام بوده و این خود نوید بخش این مهم می باشد که قرن حاضر قرن بیداری جهان اسلام است. به برکت پیروزی انقلاب اسلامی بود که مسلمانان در اقصی نقاط جهان به این باور دست یافتند که دوران تسلیم و خودباختگی عالم اسلام در برابر غرب به پایان رسیده و افق فراروی جهان اسلام بسیار روشن و امیدوار کننده است.

امروزه دوره جدیدی از این جنبش در سراسر جهان به چشم می خورد. تحولات بحرین، عراق، لبنان و وقایع اخیر فلسطین اشغالی همه حکایت از بیداری عالم اسلام دارد. کشورهای اسلامی بایستی ضمن هوشیاری بیش از پیش با تقویت اتحاد و همبستگی میان خود استقلال جهان را در برابر غرب حفظ کنند.

در این راستا انقلاب اسلامی ایران به عنوان یکی از رخداد‌های متمایز در عرصه بیداری اسلامی، نقطه عطفی، در تاریخ تحولات سیاسی اجتماعی دنیای معاصر محسوب گشته که تغییرات زیادی را به همراه داشته است. این انقلاب در شرایطی به وقوع پیوست که کمتر کسی آن را در شرایط انقلابی تصور می نمود، بدان خاطر که برآوردهای ناشی از وضعیت جهانی در دوران دو قطبی و حمایت غرب از نظام حاکم بر ایران، بیانگر آن بود که تحولات دهه ۱۹۸۰ در ایران در نهایت به ثبات نسبی ختم می گردد.

پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران با تکیه بر ایده اسلام سیاسی، به تدریج این ایده بدلیل افکار ارمانگرایانه و طرح ارزش های جدید در عرصه بین الملل، در تقابل با غرب و شرق قرار گرفته و منافع غالب کشورها را نیز به خطر انداخت. علاوه بر فشارهای شدید قدرت های بین الملل و سایر دولت ها در مقابله با این انقلاب، اما انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی (ره)، توانست با تکیه بر تفکر اسلام سیاسی، نقش اسلام و مسلمانان را در عرصه های مختلف برجسته ساخته و عنصر هویت اسلامی را به عنوان واقعیتهای پذیرفته شده در برابر هویت جهان شمول غرب قرار دهد.

بررسی ابعاد تاثیر گذاری انقلاب در سطح جهان اسلام، حاکی از آن است که علی رغم مخالفت بسیاری از دولت های اقتدارگرای اسلامی، جمهوری اسلامی ایران در راستای تعالی اهداف خود، با سعی و تلاش فراوان توانست تا مسلمانان جهان را در مسیر بازیابی هویت اسلامی خویش قرار داده و بررسی های موجود در این زمینه بیانگر آن است که این انقلاب بزرگ، تاثیرات متفاوتی را در سطح جهان اسلام داشته است که عبارتند از: بازتاب ملموس و چشمگیر، تقویت و شتاب بخشیدن به جریان های سیاسی اسلامی، برانگیختن ایدئولوژی و تفکر سیاسی اسلامی و فراهم شدن بهانه برای برخی از حکومت ها در سرکوب جنبش های اسلامی مخالف. بلاتردید انقلاب اسلامی در آغاز قرن بیست و یکم و هزاره سوم میلادی ان چنان اثرات عمیقی بویژه در ابعاد فرهنگی، برگشت ناپذیر تغییر جهت داده است به طوری که بنا به عتراف اغلب اندیشمندان قرن جدید دیگر در برگیرنده مداوم سلطه غرب در همه ابعادش نخواهد بود و می رود که عصر و دورانی جدید را رقم بزند که در آن اسلام و مسلمانان نقش برجسته تری ایفا خواهند کرد. (حسین زاده، نظری، ۱۳۹۴: صص ۱۷۹-۱۸۰)

(۱۸۱)

اهمیت و اولویت یافتن تشیع

انقلاب اسلامی ایران و فرایند تمدن سازی آن از طریق ارائه یک شیوه زندگی سیاسی - اجتماعی متفاوت و تعریف و پیگیری تمدنی متمایز از نظم سیاسی - اجتماع و تمدن غرب، باعث بازگشت مذهب (تشیع) در کانون روابط بین الملل شده است. (درخشه، ۱۳۹۰: صص ۴۸۵-۴۸۶)

بنا به تحلیل فوکو، در انقلاب اسلامی تشیع با تکیه بر موضوع مقاومت انتقادی همیشگی خود در برابر قدرت سیاسی حاکم و نیز نفوذ عمیق و تعیین کننده خود در دل انسان ها توانست همچون یک مکتب مبارزه و فداکاری، تبدیل به زبان، این و صحنه نمایش پیوسته و دائمی شود. (اخوان مفرد، ۱۳۸۱: ص ۹۰)

بر همین اساس بسیاری از صاحب نظران معتقدند به دنبال انقلاب اسلامی ایران بود که ارزش های اسلامی و به ویژه شیعی در جهان احیا شد؛

هرایرد کمیجیان می نویسد جهان تنها پس از ورود ناگهانی انقلاب اسلامی به قلمرو سیاست و امور بین المللی بود که متوجه اسلام گردید. (دهقان، ۱۳۸۴: ص ۲۲۳)

شرق شناسان و اسلام شناسان غربی که تا این زمان توجه چندانی به مکتب تشیع نداشتند و اسلام را از دریچه اکثریت مد دیدند و مطالعات و تحقیقات خود را بیشتر بر پایه شناخت اسلام از دیدگاه اهل سنت و جماعت قرار داده بودند، ناگهان متوجه این غفلت بزرگ خود گردیده و احساس کردند که از نظر شناخت مکتب تشیع در تاریکی و ابهام و شدیدی به سر می بردند. (طاهری، ۱۳۸۸: ص ۱۰۴)

در بسیاری از کشورهای اسلامی نیز شاهد گسترش مذهب تشیع در فاصله زمانی بعد از انقلاب اسلامی هستیم؛ از جمله در نیجریه بیش از ده میلیون نفر به پیروان مکتب تشیع افزوده شده است و در بسیاری از جوامع اسلامی همچون مالزی و اندونزی در خاور دور که از قبل از پیروزی انقلاب، نامی و اثری از مکتب تشیع دیده نمی شد، به تدریج اقلیت شیعه شکل گرفته و جایگاه مطلوبی در میان مکتب های مختلف اسلامی پیدا نمودند. (همان، ص ۱۰۵)

احیای هویت شیعی و بیداری شیعیان

یکی از مهمترین آثار انقلاب اسلامی، احیای اندیشه و هویت شیعی در جوامع اسلامی است؛ انقلاب ایران از هویت سیاسی شیعه که قبلا شکل گرفته بود، حمایت کرده و نقطه ای مرکزی برای آن به وجود آورده است. عزت نفس شیعی و قدرت شیعیان برای غلبه بر ظلم، در انقلابی متجلی شد که اسلام گرایان و شیعیان سکولار و نیز بسیاری از سنی ها را به سوی خود کشاند. پس از انقلاب ایران و علارغم دیدگاه غرب نسبت به ایران

ییا احزاب شیعی، دیگر کسی از اظهار شیعه بودن خود نگران نبود؛ ایران به شیعیان جرات داد تا هویتشان را بیان کنند و ابزاری در اختیار آنها گذاشت که خود را معرفی نمایند. (فاضلی نیا، ۱۳۸۶: ص ۱۱۳)

به گفته فرانسوا توال قرن بیستم و برای شیعه، قرن آگاهی بوده است. درگیری های سیاسی کشورهای مشرق در قرن بیستم، احساس تمایز جوامع مختلف شیعه را بطور قطع تقویت کرده است. تعدادی از این جوامع از خمودگی اجتماعی و سیاسی خود خارج شده، موقعیت درجه دومی را که غالب کشورهای سنی تا کنون برای آنها قائل بودند، نفی می نمایند. (توال، ۱۳۸۳: صص ۱۷۳-۱۷۴). در واقع شیعیان پس از یک دوره فترت و سستی، با ظهور انقلاب اسلامی ایران از خواب غفلت بیدار گشته اند؛ گویی پیروزی این چینی، آنان را با الگوی عینی یک جنبش شیعی آشنا نموده و امیدهای تازه ای به سوی آینده روشن گشوده است. (متقی زاده، ۱۳۸۴: ص ۲۰). رویداد های اخیر در عراق، لبنان، افغانستان، پاکستان، کشورهای خلیج فارس و کشورهای عربی آفریقا مانند مصر، تونس، لیبی، سودان و الجزایر این امر را تایید می کنند.

قدرت یابی شیعیان در سطح ملی و بین المللی

به دنبال انقلاب اسلامی ایران شیعیان در کشورهای مختلف با احساس هویت و خودباوری به سمت تشکیلاتی شدن و تاسیس احزاب گوناگون حرکت کردند و به تبع آن به تدریج توانستند در بدنه نظام های مدیریتی کشورهاشان (دولت پارلمان و...) وارد شده، اثر گذار باشند. (احمدی و حافظ نیا، ۱۳۸۹: ص ۱۵۶). به عنوان نمونه می توان تاثیر انقلاب اسلامی ایران را در رویدادهای اخیر عراق مشاهده کرد؛ سرنگونی صدام و نقش تاثیر گذار شیعیان بر کنترل بحران های پس از آن موجب ایجاد و گسترش نوعی خودآگاهی و خودباوری و توجه به اهمیت خود در معادلات سیاسی شده است. (تلاشان، ۱۳۸۹: ص ۱۱۷). به گونه ای که در حال حاضر شیعیان در کلیه نهادهای سیاسی جدید التاسیس جایگاه مناسبی به خود اختصاص داده اند و در هیچ کدام از نهادهای اساسی، بدون نظر شیعیان، تصمیم سازی امکان پذیر نیست. (همان، ص ۱۲۳). در برخی کشورها دیگر چون افغانستان و پاکستان نیز این امر صادق است؛ هم اکنون هزاره ها در افغانستان به صورت بازیگران عمده صحنه سیاسی این کشور و به طور کلی منطقه و حتی جهان در آمده است و شیعه مذهب بودن هزاره نیروی محرک این تحول به شمار می رود. (توال، ۱۳۸۳: ص ۹۰). در پاکستان نیز گر چه شیعیان در میان اکثریت سنی، اقلیت به شمار می روند اما از نظر سیاسی از موقعیت خوبی برخوردار بوده اند. در حال حاضر افسران و ژنرال های زیادی از شیعیان در ارتش مشغول خدمتند و در مجلس سنا و ملی حضور دارند. (فاضلی نیا، ۱۳۸۶: ص ۱۷۲). در پی قدرت گرفتن شیعیان در ساختار سیاسی کشور خود، آنها به ایفای نقش در عرصه بین

المللی نیز پرداخته اند به گونه ای که در این دوره پایانی قرن بیستم، تشیع دست کم از نظر افکار عمومی کشورهای غربی شیخ هولناکی شده است. (توال، ۱۳۸۳:ص ۱۷۲). چرا که به صورت یکی از بازیگران اصلی در جامعه بین الملل و جهان در آمده (همان، ص ۱۸۸). و منشا تحولات عمیق سیاسی و اجتماعی در بسیاری از کشورهای جهان بوده است که این امر در تغییر معادلات قدرت به نفع شیعیان در روابط بین المللی تاثیر بسزایی داشته است. به گونه ای که قدرت های بزرگ دیگر نمی توانند حضور چشمگیر شیعیان را نادیده گرفته و از ورود آنها به صحنه سیاست بین المللی جلوگیری کنند.

ضرورت شناسی انقلاب اسلامی ایران

۱- گام نخست در بیان ضرورت شناخت انقلاب اسلامی، تبیین نیاز انسان به علم و آگاهی است؛ نیازی که بی گمان از سرشت و خلقت او مایه می گیرد و از دیگر موجودات متمایزش می کند. به تعبیر استاد شهید مطهری "در بین تمامی موجودات، تنها این انسان است که در ساختن آینده خویش نقش بسیاری موثری دارد و - آگاهانه- و ازادانه- آینده خود و جامعه اش را می سازد" (مطهری، انسان در قران، ۳۲-۳۳). از این رو، لازمه حیات انسانی (علم) و (آگاهی) است و بر همین اساس در مکتب الهی اسلام، کسب علم از واجبات شمرده شده و هر علمی که دارای فایده و اثری باشد و ان فایده و اثری را اسلام به رسمیت بشناسد، ان علم نیز خوب و مورد توصیف و تشویق اسلام است. (همون، ص ۲۵۸).

۲- گام دوم در بیان ضرورت شناخت انقلاب اسلامی تبیین ضرورت واقع بینی در بررسی و شناخت پدیده ها و اموری است که در سرنوشت ما اثر گذار است. معمولا ما با سه رویکرد می توانیم به شناخت پدیده ها و موضوعات نائل ایم: رویکرد خوش بینانه، رویکرد بد بینانه، رویکرد واقع بینانه.

در رویکرد خوشبینانه، پدیده مورد بررسی با نگاه مثبت مورد بررسی قرار میگیرد و به بیانی (نیمه پر لیوان) کانون توجه قرار می گیرد.

در رویکرد بدبینانه، پدیده مورد بررسی با نگاه منفی و از زاویه زشتی ها و بدی ها بررسی و به عبارتی به نیمه خالی لیوان نگریسته می شود.

در رویکرد واقع بینانه تلاش بر ان است که موضوع مورد بررسی را عالمانه و بدون عینک های رنگی بصورت جامع بررسی قرار دهیم و تک بعدی نبینیم.

۳- گام سوم در ضرورت شناسی انقلاب اسلامی ایران، توجه به این نکته است که انسان موجودی انتخابگر است و برای انتخابی مسئولانه و عالمانه در برابر پدیده‌ها و موضوعات، نیازمند آگاهی واقع بینانه می‌باشد. اصولاً انسان‌ها در برابر موضوعات و مسائل گوناگون موثر بر زندگی دنیوی و اخروی خود باید یکی از این پنج گزینه را برگزینند: موافق، مدافع، مخالف، معاند و بی تفاوت.

از این رو در مواجهه با انقلاب اسلامی ایران - پدیده و جریانی که بیش از سه دهه در تحولات داخلی، منطقه‌ای و جهانی موثر بوده - نیازمند علم و آگاهی واقع بینانه برای انتخاب گزینه‌ای مسئولانه هستیم تا بتوانیم رسالت و نقش خود را در خودسازی و جامعه‌سازی به درستی ایفا نماییم و از نگاه‌ها و تحلیل‌های مغرضانه و تک بعدی رهایی یابیم.

بر همین مبنا تلاش برای تحول و تعالی در جامعه ایرانی به سوی ارمان بزرگ تمدن ایرانی - اسلامی، ان هم از سوی قشر جوان، نیازمند شناخت و بصیرتی است که انقلاب اسلامی ایران را به درستی درک کند و از فریب کاری و اغوای دشمنان به دور باشد.

چنان که پیامبر اعظم (ص) می‌فرماید: (من عمل غیر علم کان ما یفسد اکثر مما یصلح) ان که بدون علم، عمل کند، بیش از آنکه اصلاح کند، سبب تباهی و خرابی می‌شود. (ابن شعبه حرانی، ۱۳۶۷، ص ۸۰)

فرایند تحقق اهداف انقلاب اسلامی ایران

در این گفتار برآنیم تا فرایند تحقق اهداف انقلاب اسلامی ایران را از بیان حضرت امام خامنه‌ای (مدظله العالی) تبیین نماییم.

ایشان هدف غایی و محوری انقلاب اسلامی را تحقق "تمدن ایرانی - اسلامی" می‌شمرد:

خط کلی نظام اسلامی رسیدن به تمدن اسلامی است. این حرکت عظیم نظام اسلامی و حرکت به سمت ان آینده‌آرمانی که ایجاد تمدن اسلامی است - یعنی تمدنی که در آن علم همراه با اخلاق است؛ پرداختن به مادیات، همراه با معنویت و دین است و قدرت سیاسی، همراه با عدالت است - یک حرکت تدریجی است.

سخنرانی رهبری در تاریخ ۱۴/۷/۱۳۷۹

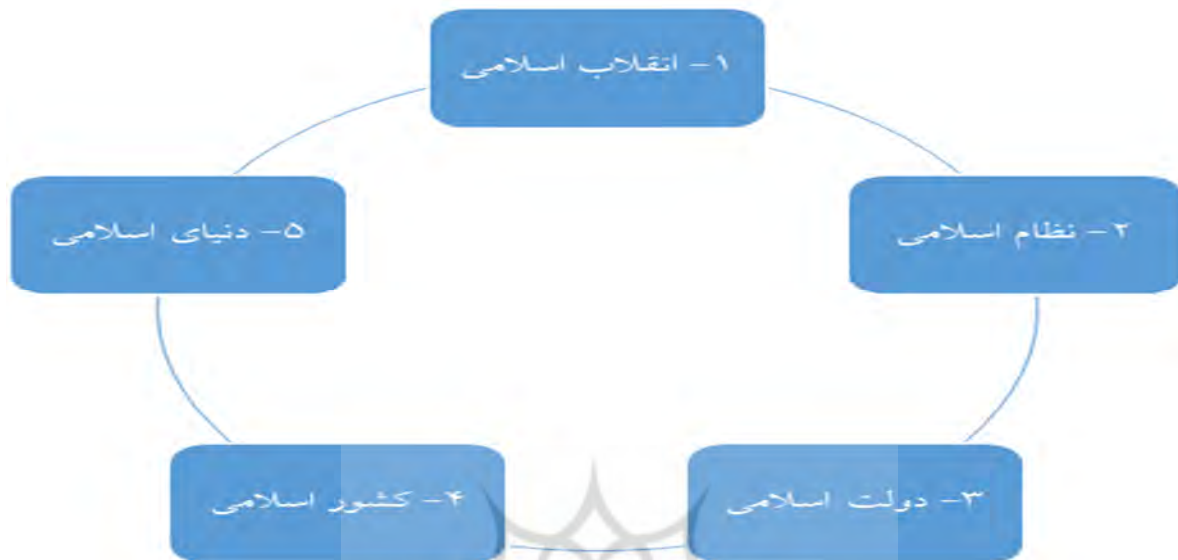
۱- اهداف غایی و محوری انقلاب اسلامی

تفاوت تمدن اسلامی با تمدن غربی در این است که در تمدن غربی، مادیات و قدرت سیاسی و علم همراه با معنویات و عدالت و اخلاق نیست. (دی پر دورتیگته، ۱۳۹۱، ص ۱۲) بنابراین بشر و جامعه بشری در اوج تمدن مادی غرب دچار بی هویتی، بیماری های روحی، فساد، جنایت، جنگ و تبعیض شده است که اعتراض سال های اخیر در اروپا و امریکا و جنبش "تسخیر وال استریت"، از انحطاط و ظلم این تمدن حکایت دارد. برای رسیدن به "تمدن اسلامی"، انقلاب اسلامی ایران فصل نوین و نقطه ی عطفی بود که در عصر جاهلیت مدرن پدید آمد و دو تفکر و نظام لیبرالیسم غربی و سوسیالیسم شرقی را به چالش کشید.

فرایند تحقق اهداف انقلاب اسلامی ایران شامل مراحل است که در بیانات و دیدگاه های مقام معظم رهبری چنین باز آمده:

- ۱- ایجاد انقلاب اسلامی که پرهیجان ترین مرحله است
- ۲- شکل دادن نظام اسلامی، یعنی هندسه عمومی جامعه
- ۳- ایجاد دولت اسلامی، دولت به معنای مجموعه کارگزاران حکومت
- ۴- ایجاد کشور اسلامی که مرحله تبلور نظام اسلامی است

۵- پدیده آوردن دنیای اسلامی که پس از شکل گیری کشور اسلامی (به عنوان الگو) تحقق می یابد. (همان، سخنرانی ۱۳۷۹/۹/۱۲-۱۳۸۰/۹/۲۱)

۲- فرایند تحقق اهداف انقلاب اسلامی

نگاه جهانی و فرا منطقه ای به انقلاب و تداوم تاریخی آن

سخنان یک سال آخر امام رحمت الله علیه نشان از یک نگاه جهانی و در گذر از مصلحت ها و موقعیت های داخلی و دارای ابعادی فرامنطقه ای و معطوف به تغییر هندسه سیاسی جهان و معادلات حاکم بر آن دارد. طرح ضرورت تشکیل هسته مقاومت حزب الله در سراسر جهان، بخشیدن ابعادی جهانی به بسیج و عدم انحصار آن به ایران، توجه ویژه به جنبش های مقاومت شیعی در لبنان، پاکستان و ... تاکید بر امتداد و گسترش جبهه های جدید در جنگ فقر و غنا م توسیع و بسط دایره ی مفهومی مبارزه و مقاومت در یک گستره ی جهانی، با پایان یافتن جنگ عراق و ایران هم در این بستر شکل می گیرد.

امام رحمت الله علیه در این یک سال، حساسیت و هوشیاری مضاعفی توأم با یک اشراف دقیق به موقعیت ایران در منطقه، جهان اسلام و نیز سراسر دنیا دارد. نسبت آن را با سیاست های بین المللی به خوبی می نگرند، چالش های سران قدرت های جهانی را با اندیشه و افق انقلاب اسلامی به دقت زیر نظر می گیرد و در هر

مناسبتی، تداوم تاریخ انقلاب و گسترش آن از مرزهای گذشته به سمت تعیین تقدیر آینده جهان به تعبیر خود ایشان " فتح سنگرهای کلیدی جهان" را گوشزد می کند. همچنین امام رحمت الله علیه در سال آخر، ابعاد رهبری خود را کاملا در معیارهای جهانی و منطبق و متناظر با مفهوم " هدایت انقلاب جهانی اسلام " تعریف و تثبیت کرده است. ارسال پیام به گورباچف، دیدار با شوارتسز، صدور حکم قتل سلمان رشدی، اعلام موضع صریح نسبت به بحران های ایجاد شده در روابط اتحادیه اروپا و سران غرب با جمهوری اسلامی پس از این فتوای تاریخی، برجسته تر شدن و اهمیت بی سابقه مقوله سیاست خارجی، روابط بین الملل و اولویت های راهبردی نظام در این زمینه در مواضع ایشان بازنمای این رویکرد امام رحمت الله علیه در آخرین سال حیات و رهبری خویش است. (شمیم معرفت، ۱۳۹۰ صص ۱۵۴-۱۵۵)

بحث و نتیجه گیری

انقلاب در سطح انقلاب اسلامی، با پیامدها و دستاوردهای مثبتش در سطح منطقه و جهان، برخاسته از مکتب انقلابی تشیع است. شیعه اصل حکومت را برای ترویج ارزش های اسلامی و برداشتن فساد و فتنه و طاغوت ضروری می داند اما درباره تشکیل حکومت میان علما اختلاف نظر است. برخی تشکیل حکومت را جایز نمی دانند. اینها ذهن سلفی گری و اخباری دارند. برخی نیز خواهان تشکیل حکومت هستند. از نظر هر دو گروه همکاری با دولت و حکومت جائز به معنای ذوب شدن در حکومت آنها، باطل است اما اگر منفعتی برای اسلام و مسلمین به همراه داشته باشد، منعی ندارد. حکومت مطلوب از نظر شیعه حکومتی است که در راس آن امام معصوم(ع) یا ماذون از امام معصوم(ع) باشد و ولایت فقیه به عنوان یکی از ارکان نظام جمهوری اسلامی، استمرار امامت شیعی است.

شیعه، مکتب انقلاب و مبارزه است. وجود آموزه هایی چون امامت، عدالت، غیبت انتظار، اجتهاد، شهادت، تولی، تبری، امر به معروف، نهی از منکر، تقیه و وقایعی چون عاشورا دقیقا حکایت از این معنی دارد، در طول تاریخ، شیعه، اهل سازش کاری به عنوان یک اصل نبوده است گرچه در برخی از دوره ها بخاطر نبود شرایط لازم، نتوانسته است. علیه حاکمیت طاغوت، دست به حرکت انقلابی بزند ولی بطور بالقوه زمینه های انقلاب در این مکتب همیشه بوده است.

انقلاب اسلامی، برخاسته از مکتب تشیع با تمامی آموزه های آن است چه مستقیم چه غیر مستقیم و حضرت امام، اصل مبارزه با رژیم پهلوی را بر اساس همین آموزه ها از جمله امامت، جهاد و شهادت و فرهنگ عاشورا گرفته است. در انقلاب اسلامی، نقش ایدئولوژی، محوری ترین نقش به شمار می رود.

از آنجا که اکثر شیعیان در مهمترین و استراتژیک ترین نقاط جهان قرار گرفته اند، این پراکندگی جغرافیایی مطلوب، می تواند در جهت ارتقای موقعیت سیاسی آنها در عرصه داخلی و خارجی گام بردارد. وقوع انقلاب اسلامی در ایران که بر مبنای آموزه ها و ارمان های شیعی صورت گرفت، نقطه عطفی در طول تاریخ شیعه به شمار می رود که پیامدهای گسترده ای را در جوامع شیعی به دنبال داشته و همچون نیروی محرکی در جهت گسترش حوزه نفوذ شیعیان در جهان عمل می کند. تشیع به مثابه ایدئولوژی انقلاب ایران، طرح رهایی خود را از سلطه حاکم و نیز هژمونی غرب، در بازگشت از اسلام و گذشته اسلام ارائه کرد و با توجه به انطباق آن با نیاز های مادی و معنوی جامعه و مقبولیت و مشروعیتش، توانست در همه اقشار اجتماعی اثر بگذارد و از اقوام، دوام، کارایی و تحرک بیشتر برخوردار گردد. (اخوان مفرد، ۱۳۸۱:ص ۹۳) و روحانیت شیعه با ویژگی های خاص خود نقش اول را در جریان انقلاب ایفا کرد. (دهقان، ۱۳۸۴:ص ۱۸)

با پیروزی انقلاب اسلامی ایران، قابلیت نهفته در مذهب تشیع از حالت بالقوه بع بالفعل در آمد و به دنبال آن توجه کشورهای اسلامی که اکثریت آنها دارای موقعیت ژئوپلیتیکی مطلوبی هستند، به تشیع به مثابه عنصری تعیین کننده در معادلات قدرت جهانی معطوف شد و بدین ترتیب تشیع در جوامع اسلامی با توجه به اینکه مسلمانان بخش قابل توجهی از کل جمعیت جهان را تشکیل می دهند و اکثر کشورهای آنها نیز در زمره کشورهای دارای تاثیر در عرصه بین المللی به شمار می روند- مذهب از خصلتی تاثیر گذار در روابط و سیاست بین المللی برخوردار می گردد.

بدین ترتیب انقلاب اسلامی با اهمیت و اولویت بخشیدن به تشیع، احیای هویت شیعی و بیداری شیعیان و همچنین قدرتمند کردن شیعیان در سطح بین المللی موجب گسترش حوزه نفوذ تشیع در جهان شده، و این طور که مطالعه انجام گرفته نشان می دهد رابطه دو سویه ای بین انقلاب اسلامی و مذهب تشیع دیده می شود که هر کدام باعث تقویت دیگری گردیده اند.

منابع و ماخذ

- قران کریم
- نهج البلاغه
- سخنرانی های رهبری
- منصور، جهانگیر (۱۳۹۴) قانون اساس جمهوری اسلامی ایران، ناشر: دوران
- شمیم معرفت (فصلنامه کمک آموزشی مریبان عقیدتی سیاسی)، شماره ۲۶، ۱۳۹۰

- مرتضی، مطهری (۱۳۹۰) خدمات متقابل اسلام و ایران، انتشارات صدرا
- فاضلی نیا، نفیسه، ژئوپلیتیک شیعه و نگرانی غرب از انقلاب اسلامی، قم، موسسه شیعه شناس، چاپ اول، ۱۳۸۶
- طباطبایی، سید محمد حسین، شیعه در اسلام، قم، دفتر انتشارات اسلامی، چاپ دهم، ۱۳۷۴
- حسین زاده، حامد و نظری، ابوذر (۱۳۹۴) ایران و جغرافیای سیاسی شیعیان، نشر کیسان
- ابن شعبه حرانی، حسن، تحف العقول، ترجمه احمد جنتی، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۷
- جوادی املی، عبدالله، شریعت در ادینه معرفت، تهران، مرکز نشر فرهنگی رجاء، ۱۳۷۳
- فولر، گراهام و رند رحیم، فراتک. (۱۳۸۲) هویت شیعه، ترجمه خدیجه تبریزی، فصل نامه شیعه شناسی، شماره ۳.
- مطهری، مرتضی (۱۳۶۸) تحلیلی بر انقلاب اسلامی، چاپ پنجم، قم: انتشارات صدرا
- امرایی، حمزه (۱۳۸۲) انقلاب اسلامی ایران و جنبش های معاصر. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی دانشگاه شهید بهشتی، چاپ اول
- حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۸۴) بررسی وضعیت جغرافیای سیاسی و ژئوپلیتیک در ایران، فصلنامه علوم سیاسی، سال هشتم، شماره ۳۰
- محمدی، منوچهر (۱۳۷۸) تحلیلی بر انقلاب اسلامی، تهران: انتشارات امیر کبیر
- عمید زنجانی، عباسعلی (۱۳۷۷) انقلاب اسلامی و ریشه های آن، ترجمه، نشر کتاب سیاسی
- دهقان، حمید (۱۳۸۴) انقلاب اسلامی نقطه عطفی در تاریخ، قم: مدین
- پروفیسور دی یر دورتیگته، روزنامه ایران، ۱۳۹۱، ص ۱۲
- طاهری، سید مهدی (۱۳۸۸) باز خوانی تاثیرات انقلاب اسلامی ایران بر بیداری مسلمانان، قم: پژوهشگاه بین المللی المصطفی، پژوهشکده مطالعات منطقه ای.
- متقی زاده، زینب (۱۳۸۴) جغرافیای سیاسی منطقه خلیج فارس، قم: نشر موسس شیعه شناسی
- تلاشان، حسن (۱۳۸۹) دورنمای جغرافیای سیاسی شیعیان در عراق، فصل نامه شیعه شناسی، شماره ۳۱
- نصری، محسن، ۱۳۹۳، ایران، دیروز، فردا تحلیلی بر انقلاب اسلامی ایران، نشر معارف
- دهقانی فیروز ابادی، سید جلال (۱۳۸۷) تاثیرات منطقه ای و بین المللی انقلاب اسلامی ایران، انقلاب اسلامی ایران تهران: سمت